

TALABALARDA VATANPARVARLIK KOMPETENSIYALARINI SHAKLLANTIRISHDA TYUTORLIK FAOLIYATINING O'RNI

Ahmadova Oysha Homid qizi
Navoiy davlat universiteti
Maktabgacha va boshlang'ich
ta'lim fakulteti tyutori

Annotatsiya. Mazkur maqolada oliy ta'lim muassasalarida talabalarda vatanparvarlik kompetensiyalarini shakllantirishda tyutorlik faoliyatining o'rni va ahamiyati tahlil qilingan. Shuningdek, tyutorlik faoliyati orqali talabalarda Vatanga muhabbat, milliy qadriyatlarga hurmat, fuqarolik mas'uliyati va ijtimoiy faollik kabi muhim fazilatlarni rivojlantirish masalalari yoritilgan. Tadqiqot jarayonida tyutorlik faoliyatining tarbiyaviy imkoniyatlari, talabalar bilan individual va guruhli ishlash shakllari hamda vatanparvarlik tarbiyasini tashkil etishning samarali usullari ko'rib chiqilgan.

Maqolada, shuningdek, talabalarni milliy g'oyalar va umuminsoniy qadriyatlar asosida tarbiyalashda tyutorning pedagogik mahorati, ma'naviy salohiyati va shaxsiy namunasining muhimligi asoslab berilgan. Tyutorlik faoliyati talabalarning ma'naviy-axloqiy tarbiyasini mustahkamlash, ularda Vatan taqdiriga daxldorlik hissini shakllantirish va faol fuqarolik pozitsiyasini rivojlantirishda muhim omil sifatida baholangan.

Tadqiqot natijalari tyutorlik faoliyati orqali talabalarda vatanparvarlik kompetensiyalarini shakllantirish samaradorligini oshirish bo'yicha amaliy tavsiyalarni ishlab chiqishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: tyutorlik faoliyati, vatanparvarlik, kompetensiya, talabalar tarbiyasi, ma'naviy tarbiya, fuqarolik pozitsiyasi, milliy qadriyatlar, oliy ta'lim, tyutorlik instituti, vatanparvarlik tarbiyasi, fuqarolik mas'uliyati, milliy g'oya, ma'naviy-axloqiy tarbiya, talabalar yoshlar siyosati, ta'lim-tarbiya jarayoni, ijtimoiy faollik, milliy qadriyatlar, ma'naviy barkamollik, yoshlar tarbiyasi, oliy ta'lim muassasasi, pedagogik yondashuv, tarbiyaviy ishlar, yoshlarda vatanparvarlik hissi, fuqarolik madaniyati, ta'limda tarbiyaviy jarayon, ma'naviy muhit, innovatsion tarbiya usullari, ijtimoiy kompetensiyalar, shaxsiy rivojlanish, talabalar faolligi.

Bugungi kunda oliy ta'lim tizimida yoshlarni har tomonlama barkamol, intellektual salohiyatli hamda yuksak ma'naviyatli qilib tarbiyalash ustuvor vazifalardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, talabalarda vatanparvarlik kompetensiyalarini shakllantirish, ularda Vatanga muhabbat, milliy qadriyatlarga hurmat, fuqarolik mas'uliyati va ijtimoiy faollikni rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etadi. Bu borada

tyutorlik faoliyati talabalar bilan yaqin muloqot olib borish, ularning ma'naviy-axloqiy tarbiyasiga ta'sir ko'rsatishning samarali vositasi sifatida namoyon bo'ladi.

Tyutorlik faoliyati talabalarning nafaqat ta'lim jarayonidagi muvaffaqiyatini ta'minlash, balki ularning shaxsiy rivojlanishi, ijtimoiy faolligi va ma'naviy kamolotini shakllantirishga xizmat qiladi. Tyutor talabalar bilan muntazam muloqot olib borib, ularning qiziqishlari, dunyoqarashi va ijtimoiy faolligini o'rganadi hamda shu asosda tarbiyaviy ishlar tashkil etadi. Bu jarayonda vatanparvarlik ruhidagi davra suhbatlari, ma'naviy-ma'rifiy tadbirlar, tarixiy sana va bayramlarga bag'ishlangan uchrashuvlar muhim ahamiyatga ega.

Oliy ta'lim muassasalarida tyutorlik faoliyati nafaqat ta'lim jarayonini, balki tarbiyaviy ishlarni ham o'z ichiga oladi. Tyutorlar talabalarning ma'naviy-axloqiy dunyoqarashini shakllantirishda muhim ko'priq vazifasini o'taydi.

Vatanparvarlik tuyg'usini tarbiyalash: Tyutorlar yoshlarda Vatan, xalq va milliy qadriyatlarga nisbatan sadoqat tuyg'ularini singdiradi. Tarixiy meros va an'analarni o'rgatish orqali talabalarda tarixiy xotira shakllantiriladi.

Ijtimoiy faollikni oshirish: Tyutorlik faoliyati talabalarni faol fuqarolik pozitsiyasiga ega bo'lishga, jamoat ishlarida ishtirok etishga va ijtimoiy mas'uliyatni his qilishga undaydi.

Kasbiy-shaxsiy rivojlanish: Vatanparvarlik faqat shior emas, balki kasbga sadoqatni ham anglatadi. Tyutor talabaning o'z sohasida yetuk mutaxassis bo'lib yetishishini, kelajakda Vatan taraqqiyotiga hissa qo'shishini maqsad qiladi.

Huquqiy va ma'naviy ongni shakllantirish: Tyutorlar talabalarga milliy qonunchilik, huquq va burchlarini tushuntirib, huquqiy madaniyatni yuksaltirishga hissa qo'shadilar.

Bo'sh vaqtni mazmunli tashkil etish: Tyutorlar tomonidan tashkil etilgan madaniy-ma'rifiy tadbirlar, davra suhbatlari talabalarning Vatan taqdiriga daxldorlik hissini oshiradi. Talabalarda vatanparvarlik kompetensiyalarini shakllantirishda milliy qadriyatlar, tarixiy meros va ajdodlarimiz hayoti va faoliyatini o'rganish muhim omil hisoblanadi. Tyutorlar tomonidan talabalar bilan tarixiy obidalarga sayohatlar, ma'naviy-ma'rifiy uchrashuvlar, kitobxonlik tadbirlari va tarbiyaviy suhbatlarni tashkil etish yoshlarda Vatanga muhabbat tuyg'usini kuchaytirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, talabalarni jamoat ishlariga jalb etish, ko'ngillilik faoliyatida ishtirok etishga rag'batlantirish ham ularda faol fuqarolik pozitsiyasini shakllantiradi.

Shuningdek, tyutorning shaxsiy namunasi ham talabalar tarbiyasida muhim o'rin tutadi. Tyutorning mas'uliyatliligi, faolligi, milliy qadriyatlarga hurmati va yuksak ma'naviyati talabalar uchun ibrat maktabi bo'lib xizmat qiladi. Tyutor talabalar bilan ishlash jarayonida ularni Vatan ravnaqiga hissa qo'shishga, jamiyat taraqqiyotida faol ishtirok etishga undaydi.

Sharq mutafakkirlari asarlarida vatanparvarlik tushunchasi insonparvarlik, adolat, ilm-ma'rifat va mehnatsevarlik kabi yuksak axloqiy fazilatlar bilan uzviy bog'liq holda ulug'lanadi. Ularning qarashlarida Vatan faqat yashab turgan joy emas, balki shaxs shakllanadigan, qadriyatlar saqlanadigan muqaddas maskan sifatida talqin etiladi.

Mutafakkirlar asarlarida vatanparvarlik g'oyasining asosiy yo'nalishlari:

- **Vatan ishq va sadoqat:** Zahiriddin Muhammad Bobur kabi ijodkorlar asarlarida Vatan ishq, uni ardoqlash va mardlik bilan himoya qilish yetakchi o'rin tutadi.
- **Ilm-ma'rifat orqali vatanparvarlik:** Jadid ma'rifatparvarlari (Ismoil G'aspirinskiy va boshqalar) yoshlarni vatanparvarlik ruhida tarbiyalashda "yangi usul" maktablari, ilmga rag'bat va milliy yuksalishni asosiy omil deb bilganlar.
- **Adolat va mehnatsevarlik:** Al-Xorazmiy va boshqa mutafakkirlar insonni ulug'lash barobarida halollik, saxovat va vatan rivoji uchun fidoyilik ko'rsatishni chin vatanparvarlik belgisi deb hisoblaganlar.
- **Ma'naviy meros va tarbiya:** Sharq mutafakkirlarining tarbiyaga oid qarashlari shaxsni milliy qadriyatlar ruhida voyaga yetkazishga, yurt tinchligi va ravnaqi uchun mas'uliyatni his qilishga yo'naltirilgan.

Qisqacha aytganda, mutafakkirlar vatanparvarlikni faqat shior emas, balki yuksak axloq va faol harakat sifatida talqin qilganlar.

Xulosa qilib aytganda, tyutorlik faoliyati talabalarda vatanparvarlik kompetensiyalarini shakllantirishda muhim tarbiyaviy mexanizm hisoblanadi. Bu jarayon talabalarning ma'naviy barkamolligini ta'minlash, ularda Vatan taqdiriga daxldorlik hissini kuchaytirish va faol fuqarolik pozitsiyasini shakllantirishga, shuningdek, tyutorlik faoliyati talabalarni har tomonlama yetuk, milliy va umuminsoniy qadriyatlarni hurmat qiladigan, vatanparvar shaxs sifatida shakllantirishda asosiy pedagogik omil bo'lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Pedagogika – M.To'xtaxodjayeva. Toshkent: O'qituvchi, 2019 yil.
2. Tarbiya nazariyasi – Sh.Abdullayeva. Toshkent: Fan, 2018 yil.
3. Oliy ta'lim pedagogikasi – N.A.Muslimov. Toshkent: Fan va texnologiya, 2020 yil.
4. Vatanparvarlik tarbiyasi asoslari – M.Qurbonov. Toshkent: Ma'naviyat, 2017 yil.
5. Talaba-yoshlarni ma'naviy tarbiyalash – R.X.Jo'rayev. Toshkent: O'zbekiston, 2019 yil.
6. O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi. Tyutorlik faoliyatiga oid me'yoriy hujjatlar va uslubiy qo'llanmalar.
7. Abu Nasr Forobiy: "*Fozil odamlar shahri*" (Al-Madina al-Fadila).

8. Yusuf Xos Hojib: "*Qutadg'u bilig*" (Saodatga yo'lovchi bilim), 1069–1070-yillar.
9. Alisher Navoiy: "*Xamsa*" (ayniqsa "Hayrat ul-abror"), "*Mahbub ul-qulub*" asarlari.
10. Zahiriddin Muhammad Bobur: "*Boburnoma*".
11. Abdulla Avloniy: "*Turkiy Guliston yoxud axloq*", 1913-yil.